

PIOTR SZYDŁOWSKI

NOWY WSTĘP DO FILOZOFII

Wstęp do filozofii. Wybór tekstów i opracowanie Jan Szmyd. Kraków, Wydawnictwo Naukowe WSP, 1992, 418 s.

Zdumienie czy wręcz przerażenie budzi niefrasobliwe stanowisko dziekanów i Rad Wydziałów w niektórych wyższych uczelniach w Polsce, ograniczających do śmieszniego wprost minimum (15 godzin w ciągu 5 lat kształcenia!) zajęcia dydaktyczne z filozofii. Trudno zrozumieć, jak można przygotować przyszłego intelektualistę, ograniczając refleksję filozoficzną do przynoszącego wstyd minimum, skoro filozofia przez całe stulecia były inspiratorką i współtwórczynią szeroko pojętej kultury humanistycznej.

Zjawiska takie mają u nas miejsce obecnie, w czasie reformowania edukacji narodowej, kiedy Zachodnia Europa upatruje właśnie w filozofii czynnik swojej kulturalnej integracji. Dano temu wyraz w czasie trwającego od 3 do 6 września 1992 r. w Münster Kongresu, poświęconego filozoficznej edukacji młodzieży europejskiej. W Kongresie zorganizowanym przez profesorów C. Gründera i M. A. Meyera wzięli udział przedstawiciele filozofii z Niemiec, Francji, Holandii, Belgii, Danii, Anglii, Austrii, Węgier, Czecho-Słowacji, Rosji i Polski (prof. Jan Szmyd z WSP w Krakowie). Z Austrii wzięła udział dr Maria Fürst, autorka podręcznika filozofii, prezentowanego przez Krystynę Wilkoszewską w nr 13-1992 „Edukacji Filozoficznej” (s. 294-299).

Destrukcyjne dla kultury humanistycznej „zabiegi” programowe w niektórych polskich uczelniach spotkały się z ripostą dr S. Sławińskiego, wicedyrektora Departamentu Kształcenia Ogólnego MEN, który na Ogólnopolskiej Konferencji Etyków (9-11 XII 1991 w UW) dał wyraz zaniepokojeniu faktem lekceważenia filozofii i pomijania jej roli jako fundamentu kultury (patrz: M. Woźniczka: *Ogólnopolska Konferencja Etyków*. „Edukacja Filozoficzna” 13-1992).

W tym rozgardiaszu reformatorskim ośrodki decyzyjne odpowiedzialne za kształt edukacji filozoficznej winny wypracować najlepsze koncepcje nauczania tej dyscypliny wiedzy, zarówno w szkole wyższej jak i średniej, a poszczególni dydaktycy winni wypracować najlepsze pomoce dydaktyczne dla studentów różnych kierunków studiów. Jedną z takich pomocy jest prezentowany *Wstęp do filozofii*, opracowany przez profesora Jana Szmyda.

Jest rzeczą naturalną, że w środowiskach filozofów niejednakowe są rozumienia przedmiotu i zadań „wstępów do filozofii”. Wynika to z pluralizmu szkół filozoficznych, których istnienie rzutuje na zróżnicowanie ujęć w literaturze przedmiotu wszelkich „wstępów”, „wprowadzeń” czy „przygotowań” do filozofii. Znane są dziś zarówno wstępy ogólne jak i szczegółowe do filozofii. Pierwsze chcą czytelnika zorientować najogólniej w całości filozofii, drugie natomiast prezentują wybrane jej działy, kierunki, szkoły czy

poszczególnych jej przedstawicieli. Zakres tematyczny jednych opracowań jest węższy, innych szerszy. Przykładem węższego rozumienia zakresu jest opracowanie K. Ajdukiewicza *Zagadnienia i kierunki filozofii. Teoria poznania i metafizyka* (Kraków 1949, Warszawa 1983), natomiast przykładem rozumienia szerszego jest książka A. B. Stępnia *Elementy filozofii* (Lublin 1982). Pozycję pośrednią między nimi zajmuje opracowanie B. J. Gaweckiego *Przygotowanie do filozofii* (Warszawa 1964).

Opracowania tego rodzaju różnią się między sobą sposobem ujmowania pojęć i zagadnień, językiem w którym są pisane, stopniem przystępności i komunikatywności, umiejętnością popularyzacji i uatrakcyjnienia treści filozoficznych, sztuką przyciągania uwagi niewyrobionego filozoficznie czytelnika. Różnią się też w założeniach światopoglądowych, aspiracjach ideowych, powiązaniach z określonymi kierunkami lub szkołami filozoficznymi, orientacjami ideologicznymi i społecznymi, koncepcjami naukowymi i metodologicznymi. Różnią się też w swych celach kształcących i zadaniach informacyjnych oraz w swoim intencjonalnym przysposobieniu się do zainteresowań i potrzeb poznawczych przewidywanego czytelnika.

Mimo tych różnic, wszystkim im przysługuje propedeutyczny charakter, dzięki któremu mogą służyć jako najprostsza pomoc w zakresie uczenia się lub nauczania filozofii. Wszystkie one mają w sobie także coś z *prolegomenon*, czyli zawierają w sobie uwagi i wyjaśnienia dotyczące podstawowych pojęć i zagadnień, mające na celu ułatwić czytelnikowi zrozumienie i przyswojenie trudniejszych kategorii i problemów filozoficznych. Wszystkie na ogół odznaczają się interesującą formą ujęć, aby przyciągnąć czytelnika i zachęcić go do dalszego studiowania.

„Wstępy” i „wprowadzenia” nierzadko trudno jest odróżnić od podręcznika filozofii, wewnętrzne bowiem ich treści często krzyżują się i na siebie zachodzą. „Jeśli »wstęp« - pisze Autor recenzowanej publikacji - wprowadza nas po raz pierwszy do tego gmachu i daje możliwość przelotnego oglądu jego stanu zewnętrznego i wewnętrznego, to podręcznik pozwala na ponowne, tym razem pełniejsze i dokładniejsze wejrzenie w jego architekturę i poszczególne segmenty; pozwala na takie wejrzenie, które owocuje podstawową wiedzą o tym obiekcie - wiedzą umożliwiającą studia specjalistyczne w jego zakresie” (s. 12-13). Taki charakter podręcznikowy posiadają np. opracowania W. Tatarkiewicza: *Historia filozofii*, J. Legowicza: *Zarys historii filozofii. Elementy doksografii* czy M. A. Krąpca: *Ja - Człowiek. Zarys antropologii filozoficznej*.

Prezentowana publikacja stanowi przykład odrębnego tomu wypisów, wprowadzających czytelnika w wybrane problemy filozoficzne, niezbędne dla początkującego adepta, zainteresowanego w przyszłości pogłębianiem tej dyscypliny wiedzy. W tym wyborze dominują głośni i wpływowi filozofowie i historycy filozofii europejskiej pierwszej połowy XX wieku. Całe opracowanie składa się z *Wprowadzenia* (s. 1-22), *Wyboru tekstów* (s. 23-355) i *Not o autorach* (s. 337-416), przy czym noty o autorach zawierają biogramy 29 filozofów i historyków filozofii, którzy wnieśli istotny wkład w rozwój tej dyscypliny.

Sam *Wybór tekstów* składa się z 5 części, w których student znajdzie odpowiedź na zasadnicze pytania stawiane w ramach wstępu do filozofii. Odpowiedzi zawarte są w wybranych tekstach wielu filozofów należących do różnych orientacji i szkół filozoficznych. Część 1. - *Filozofia a wiedza potoczna i naukowa* (s. 24-72) odpowiada na pytanie, co to jest filozofia i jaki jest jej stosunek do wiedzy naturalnej i naukowej. Odpowiedzi znajdujemy w wybranych tekstach W. Tatarkiewicza, T. Czeżowskiego, I. Dąbskiej, T. Kotarbińskiego, Z. Cackowskiego. Część 2. prezentuje *Główne stanowiska i orientacje w historii filozofii* (s. 73-119) tekstami J. Legowicza, H. Reichenbacha, T. Krońskiego, Z. Ku-

derowicza i innych. Część 3. - *Działy i specjalizacje filozofii* (s. 120-161) odpowiada na pytanie o strukturę filozofii, o jej działy, specjalizacje badawcze i o historię ważniejszych dziedzin filozoficznych. Odpowiada zaś tekstami K. Ajdukiewicza, T. Czeżowskiego, J. Legowicza i B. Suchodolskiego. Część 4. - *Światopogląd filozoficzny i kultura filozoficzna* (s. 162-195) informuje tekstami K. Twardowskiego, T. Kotarbińskiego, A. Gramsciego i N. Łubnickiego o światopoglądzie filozoficznym, rozumianym jako całościowy obraz świata i człowieka, opartym na przesłankach filozoficznych i naukowych. Wreszcie część 5. - *Ważniejsze koncepcje filozofii i sposoby jej uprawiania* (s. 196-335), wyjaśnia modele filozofii i style jej rozwijania tekstami takich myślicieli jak W. James, I. Dąmbska, H. Bergson, G. Santayana, E. Husserl, R. Ingarden, J. P. Sartre, H. Reichenbach, R. Carnap, A. J. Ayer, K. R. Popper, K. Marks, A. Gramsci, G. Lukács, J. Hochfeld i L. Althusser.

Autor opracowania starał się wybrać teksty przystępne i możliwie najłatwiejsze. Nie mógł jednak uniknąć w zbiorze powtórzeń szeregu pojęć, twierdzeń i interpretacji, oraz dość licznych rozbieżności w rozumieniu tych pojęć i pojmowaniu podstawowych zagadnień filozoficznych, jak również w sposobie ich stawiania i rozwiązywania. Czytelnik zauważy więc, że obecni w tym tomie filozofowie posługują się często różnymi językami i nierzadko reprezentują odmienne szkoły czy orientacje filozoficznego myślenia i pisanie. Zauważy również czytelnik - i niech się temu nie dziwi, bo to prawidłowość - że są to języki swoiste, o specyficznej terminologii i aparaturze pojęciowej, trudno przekładalne na inne formy językowe, dlatego trudno przystępne w odbiorze czytelniczym i wymagające od czytelnika cierpliwości i pewnej „wrozumiałości”, jeśli zechce uzyskać autentyczną, samodzielnie przyswojoną wiedzę z zakresu kultury filozoficznej.

Niewątpliwie prezentowane opracowanie sprzyja zdobyciu wyjściowej i elementarnej wiedzy o filozofii, poznaniu i zrozumieniu podstawowych jej zagadnień i problemów, głównych pojęć i kategorii. W ten sposób umożliwia dalsze, szczegółowe, szersze i gruntowniejsze studia filozoficzne, uwzględniające wszystkie razem i z osobna wzięte działy filozofii.